

**Вигодованець Марія
Василівна**
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирський державний університет ім. Івана Франка
(науковий керівник: к. ю. н., доц. **О.П. Рудницька**)

Цивільно-правова охорона та захист прав виробників фонограм

На сьогоднішній день Конституція України гарантує свободу інтелектуальної творчості. І кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної та творчої діяльності. Отже, ніхто не має права використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. І законодавці повинні забезпечити охорону та захист такої діяльності. Це можливо лише за наявності ефективної, діючої та дієвої нормативно-правової бази.

Забезпечення належної охорони прав виробників фонограм вже протягом майже десятиріччя залишається однією з центральних проблем у сфері інтелектуальної власності. За даними Міжнародної федерації фонографічної промисловості (IFPI), Україна знаходиться у десятці світових лідерів з виробництва піратських компакт-дисків.

Виробництво фонограм має подвійний характер. З одного боку, воно є видом інтелектуальної діяльності. З іншого боку, виробництво фонограм є високоприбутковою комерційною діяльністю, і саме це робить його привабливим для кримінальних структур.

Охорона прав виробників фонограм визначена як національним законодавством так і міжнародно-правовими угодами.

Норми Конституції України, які були зазначені вище знайшли своє відображення у Главі 37 книги четвертої Цивільного кодексу України від 16 січня 2003р.

Серед міжнародних конвенцій це: Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 року; Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року.

Для отримання правової охорони фонограма повинна відповідати наступним умовам:

- мати зв'язок із майновим авторським правом – коли містить звуковий запис виконання твору, а у випадках, коли твір не охороняється або на фонограму зафіксований об'єкт, що не є результатом творчої діяльності, такі суміжні права мають самостійний характер;
- повинна бути виражена у певній формі [2, с. 123 – 124].

До способів цивільно-правової охорони прав виробників фонограм належать законодавче закріплення відповідних прав у законодавстві, встановлення законодавчого регулювання певних видів господарської діяльності та приєднання України до відповідних міжнародних угод. Охорона прав виробників фонограм також забезпечується шляхом встановлення законодавством відповідальності за порушення цих прав – цивільної, кримінальної та адміністративної [3, с. 12].

Власники суміжних прав можуть сповістити про свої права, використавши знак охорони суміжних прав, який складається з трьох елементів:

1. латинської літери «Р», обведеної колом;
2. імені (назви) особи, що володіє суміжними правами на ці фонограми;
3. року першої публікації фонограми.

За відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми вважаються особи, імена (назви) яких зазначені на фонограмі та їх примірниках або упаковці. Попри те, що сьогодні знаки охорони авторського права та суміжних прав не мають істотного юридичного наповнення, позаяк їх значення, згідно з чинним українським законодавством, не є обов'язковим, їх продовжують широко використовувати. На відміну від знаку охорони суміжних прав, обов'язковою умовою правомірного розповсюдження примірників фонограм є наявність спеціального маркування, що є підтвердженням дотримання суміжних прав. Контрольна марка має власну серію та номер і містить інформацію, що ідентифікує її з відповідним примірником твору. Законодавством встановлені такі серії контрольних марок:

А – для примірників фонограм у формі магнітних носіїв і вінілових дисків;

К – для примірників фонограм у формі оптичних носіїв.

Вимоги маркування не поширюються:

- на примірники, на яких здійснено запис уривків фонограми з метою реклами цих творів;
- твори із звукозаписом подій, що мають особистий характер (сімейних свят тощо), якщо таке відтворення здійснено з метою їх розповсюдження серед учасників цих подій та інші випадки [1, с. 87 – 88].

Відповідно до положень чинного законодавства за порушення прав інтелектуальної власності передбачено настання адміністративної відповідальності, кримінальної відповідальності та цивільно-правової відповідальності [7, с. 89].

Відповідно до ч. 3 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суд може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача. Вилучена сума штрафу передається у встановленому порядку до Державного бюджету України.

Ч.4 ст. 52 вищезазначеного закону: «суд може постановити рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників фонограм, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту. Це ж стосується усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники фонограм, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх відтворення і для виготовлення засобів обходу технічних засобів захисту» [1, с. 88].

Права виробників фонограм діють протягом 50 років, від дати першого опублікування фонограми або її першого звукозапису, якщо фонограма не була опублікована протягом зазначеного часу. Закінчення 50-річного строку охорони суміжних прав настає 1 січня року, наступного за роком, у якому закінчилися права [1, с. 88 – 89].

Після закінчення строку дії авторського та суміжних прав твори переходять у суспільне надбання і їх можуть вільно використовувати всі охочі, за умови дотримання особистих немайнових прав автора. Водночас такий перехід у власність суспільства відбувається формально, адже держава продовжує розпоряджатися правами на використання цих творів [1, с. 90].

Суміжні права мають на меті не надати необмежені можливості авторам, а встановити розумний баланс інтересів між ними та потенційними користувачами їхніх здобутків. Саме тому в законодавстві встановлено випадки, коли використання авторських творів без дозволу автора дозволяється. Усі вони застосовуються лише до творів, які вже були правомірно оприлюднені.

Так, без дозволу автора (право власника), але з обов'язковим зазначенням імені автора та джерела інформації, допускається вільне використання цитат (коротких уривків) з творів, що стали частиною фонограм або програм мовлення [1, с. 90].

Внаслідок порушення суміжних прав у особи, яка є власником таких прав, виникає право на захист. При реалізації права на захист заінтересована особа в межах, встановлених законом, самостійно обирає способи, за допомогою яких вона прагне захистити свої порушені права.

Поняття способів захисту прав не викликає дискусій серед науковців; способами захисту прав, як правило, називають матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких відбувається відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав та вплив на правопорушника [8, с. 41].

Способи цивільно-правового захисту можна поділити на два види: *загальні способи*, що стосуються будь-яких порушень цивільних прав, і *спеціальні*, що стосуються лише порушень суміжних прав. До загальних цивільно-правових способів захисту суміжних прав за Законом відносяться: право позивача вимагати визнання своїх суміжних прав; поновлення своїх суміжних прав; визнання правочину, що стосується об'єктів інтелектуальної власності, недійсним; виконання зобов'язань, що стосуються цих об'єктів, право на відшкодування заподіяних збитків в натурі; та інші способи, що застосовуються до захисту цивільних прав.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» встановив і спеціальні способи захисту прав суб'єктів суміжних прав. До них відносяться:

- а) право звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують суміжні права чи створюють загрозу їх порушенню;
- б) суб'єкт суміжних прав має право вимагати компенсації заподіяної йому моральної шкоди;
- в) подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним суміжних прав, або виплати компенсації;
- г) позивач має право вимагати припинення підготовчих дій до порушення суміжних прав, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники фонограм, засобів обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;
- д) участь позивача в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників фонограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрози порушення суміжних прав, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

е) позивач має право вимагати, в тому числі у судовому порядку, в засобах масової інформації даних про допущені порушення суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;

ж) можливість вимагати від осіб, які порушують суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників фонограм, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження;

з) позивач має право вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом суміжних прав.

Суд може постановити рішення чи ухвалу про:

а) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням суміжних прав, з визначенням розміру відшкодування;

б) відшкодування збитків, завданих порушенням суміжних прав;

в) стягнення з порушника суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення;

г) виплату компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу;

д) заборону випуску примірників фонограм, їх сповіщення, припинення їх розповсюдження, вилучення (конфіскація) контрафактних примірників фонограм та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення тощо, якщо в ході судового розгляду буде доведено факт порушення суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав;

е) вимагати від осіб, які порушують суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників об'єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження [4, с. 314 – 319].

Підпункт «з» п.1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» говорить про те, що правовласник може вимагати прийняття інших заходів захисту, передбачених законодавством. Цю норму варто розуміти насамперед як відсилання до ст. 16 ЦК України, де міститься перелік різних способів захисту цивільних прав. Які не передбачені в ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», але повинні застосовуватися при порушенні виключних уміжних прав [5, с. 304].

Новим і досить ефективним засобом захисту суміжних прав є вжиття судом превентивних заходів. Такі тимчасові (превентивні) заходи вживаються судом або одноособово суддею на підставі заяви заявника до пред'явлення позову або до початку розгляду справи і обов'язково за участю іншої сторони (відповідача).

– Тимчасові заходи полягають у:

– винесенні ухвали про огляд приміщень, в яких, як припускається, відбуваються дії, пов'язані з порушенням суміжних прав;

– накладенні арешту і вилученні всіх примірників фонограм, щодо яких припускається, що вони є контрафактними, засоби обходження технічних засобів захисту, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх виготовлення і відтворення;

– накладення арешту і вилучення рахунків та інших документів, які можуть бути доказом вчинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення (чи підтверджують наміри вчинення порушення) суміжних прав.

– Слід мати на увазі, що наведені заходи застосовуються лише у тих випадках, коли неправомірні дії особи (відповідача) можуть бути кваліфіковані як кримінальні [4, с. 322 – 325].

– Існує ще один поділ способів захисту суміжних прав на дві форми:

– юрисдикційна, тобто забезпечена за допомогою державних органів, у тому числі судів;

– неюрисдикційна, що охоплює собою дії громадян і організацій із захисту суміжних прав, здійснювані ними самостійно, без звертання до державних або інших компетентних органів[5, с. 298].

Отже, слід зазначити, що, якщо на сучасному етапі технічного розвитку нормативно-правової бази вистачає для охорони та захисту прав виробників фонограм, то через рік-другий вона буде або недостатньою, або такою, що не має сили. І ці прогалини потрібно своєчасно не тільки заповнювати, але і, за можливості, запобігати їх утворенню. На мою думку, права виробників фонограм, та і будь-яку іншу, сферу може врятувати саме освічена молодь, яка більш компетентна, а головне володіє здатністю заглядати наперед у конкретних питаннях, а нашим законодавцям прийшла пора передати естафету.

Список використаних джерел та літератури:

1. Афанасьєва К. Захист інтелектуальної власності в шоу-бізнесі / К. Афанасьєва — К.: ВАІТЕ, 2009. — 256 с.
2. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування / кол. авторів: Дроб'язко В., Мін дул А., Орлюк О., Тверезенко О., Стефан О. — К.: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2009. — 242 с.
3. Ієвіня О. Цивільно-правова охорона та захист прав виробників фонограм: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.03 / О. Ієвіня — О., 2005. — 28 с.
4. Мельник О. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні / О. Мельник — Харків: Вид-во Національного університету внутрішніх справ, 2002. — 362 с.
5. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. Орлюк, Г. Андрощук, О. Бутнік-Сіверський та ін. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. — 696 с.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року. — № 3792-ХІІ.
7. Ришкова О. Відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності / О. Ришкова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. — Серия «Юридические науки». — Том 21 (60). — 2008. — № 1. — С. 89—98
8. Штефан А. Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав / А. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2009. — № 2.— С. 41—51